

SUSTAVNA PROMIDŽBA UKLJUČIVANJA NARJEČJA U OSNOVNOŠKOLSKU NASTAVU

(Tamara Turza-Bogdan, *Kajkavsko narječje u nastavi Hrvatskoga jezika*, Čakovec, 2013.)

Knjiga *Kajkavsko narječje u nastavi Hrvatskoga jezika*, prilozi za osnovnoškolsku nastavu sastoji se od šest poglavlja: *Kratki pregled proučavanja kajkavskoga narječja i književnosti*, *Uloga škole u razvijanju komunikacijske kompetencije na jezičnome standardu i narječjima*, *Recepcija kajkavskih književnih tekstova*, *Odnos učenika i nastavnika prema kajkavskome narječju*, *Umjesto kajkavske čitanke* i *Razmišljanja za budućnost*. Svako od poglavlja sastoji se od potpoglavlja koja će biti imenovana u prikazu.

Prije prvoga poglavlja nalaze se uvodne pripomene u *Riječi unaprijed* i *Zašto proučavati narječje u školi?*

Prvo poglavlje *Kratki prikaz proučavanja kajkavskoga narječja i književnosti* predstavlja uvod u temu knjige. Podijeljeno je na šest potpoglavlja: *Pregled lingvističkoga proučavanja kajkavskoga narječja*, *Starija kajkavska književnost*, *Moderna kajkavska književnost*, *Suvremena kajkavska književnost*, *Kajkavska dječja književnost* i *Dječje kajkavsko stvaralaštvo*. Autorica sažeto iznosi pregled jezikoslovnih proučavanja kajkavskoga narječja u povijesnome kontekstu. Hrvatsku kajkavsku književnost prikazuje u razdoblju od od 12. stoljeća (od tragova postojanja kajkavskoga govora u latinskim spomenicima) do suvremenoga stvaralaštva. Djela moderne i suvremene kajkavske književnosti prikazana su nešto opširnije, autorica je navela najpoznatije teoretičare, povjesničare i antologičare, a posebnu je pozornost poklonila djelima kajkavske dječje književnosti. Sustavno i tablično daje pregled zastupljenosti djela kajkavske dječje književnosti u kajkavskim antologijama Jože Skoka, antologičara kajkavske književnosti koji je kajkavsku dječju književnost interpolirao u svoje antologije hrvatske dječje književnosti. Zatim donosi spoznaje o vrijednosti kajkavskoga dječjeg stvaralaštva te naglašava ulogu nastavnika, dječjih časopisa te škole uopće u promicanju zavičajnoga dječjeg stvaralaštva u proteklome stoljeću.

Drugo poglavlje nosi naslov *Uloga škole u razvijanju komunikacijske kompetencije na jezičnome standardu i narječjima*. U njemu autorica razlaže pitanja nužnosti uključivanja narječja u obrazovni proces. Pri tome se poziva na postojeću hrvatsku metodičku literaturu koja govori u prilog uključivanju materinskoga govora u osnovnu školu (Peruško, Rosandić, Težak, Gudelj-Velaga, Visinko, Pavličević-Franić). Spomenute priloge stavlja u kontekst sociolingvističkih proučavanja jezične i komunikacijske kompetencije. Navodi i neka strana iskustva u istraživanjima uključenosti narječja u nastavu (Cheshire, 2007). Na kraju poglavlja navodi neke novije projekte i knjige u kojima je razvidno bavljenje najrečjem u školi te navodi u pet točaka kako se postaviti i o čemu valja poučavati učenika u osnovnoj školi u odnosu na narječje.

U potpoglavlju *Nastava književnosti i komunikacija s umjetničkim tekstom* autorica navodi znanstvene teorije koje komunikaciju s tekstom opisuju kao polazište u teoriji nastave, posebice estetiku recepcije i hermeneutiku. Prema tim teorijama pomoću literature uvodi pojmove teorije recepcije i literarno-didaktičke komunikacije. Vrlo pregledno objašnjava kako navedene teorije istražuju zakonitosti primanja i komuniciranja s različitim tipovima tekstova. Stavlja ih u kontekst zagrebačke metodičke škole 60-ih god. 20. st. te navodi pojmove primarna i sekundarna komunikacija s umjetničkim djelom (prema Banaš, 1991). Teoriju nastave zatim povezuje s teorijama čitanja i istraživanja dječjeg čitanja, naglašavajući tako u istraživanjima (Grosman, 2010) specifičnosti dječjega čitanja i specifičnosti dječje recepcije. Time teorijski potkrijepljuje činjenice koje će se pokazati relevantnima u kasnijem istraživanju recepcije kajkavskih tekstova. Daje teorijsku podlogu provedenome i kasnije opisanome istraživanju.

Nadovezuje se potpoglavlje *O važnosti recepcijskog pristupa nastavi književnosti*. Autorica navodi načine prikupljanja podataka o recepciji književnih djela u hrvatskoj metodičkoj literaturi te navodi neka provedena istraživanja. Navodi kako školska recepcija teksta opisuje osobitosti i uspješnost recepcije književnosti uopće pa onda i kajkavske književnosti. Upućuje na važnost početne (primarne) recepcije teksta koja postaje polazište u svim daljnjim metodičkim promišljanjima o kajkavskoj književnosti u osnovnoj školi. U ovome dijelu knjige autorica postavlja teorijski okvir svojega istraživanja naglašavajući specifičnosti koje proizlaze iz književnoga teksta i dobi učenika. Sve to stavlja u kontekst ranije provedenih istraživanja recepcije te time zaokružuje ovu temu.

Slijedi najopširnije, treće poglavlje *Recepcija kajkavskih književnih tekstova*. U njemu autorica postavlja okvir svoga provedenog istraživanja. Istraživanje postavlja po uzusima kavalitativnih i kvantitativnih istraživanja koja se provode u obrazovanju (Cohen, L i dr., 2007). Na temelju postavljenih problema postavlja ciljeve i hipoteze istraživanja. Opisuje tijek i način istraživanja te postupke obrade podataka. Autorica vrlo precizno postavlja istraživanje u zadanim okvirima. Time dobivamo vrlo kvalitetan prikaz recepcijskih osobitosti. Interpretacija rezultata strukturirana je prema razredima, dakle učeničkoj dobi i književnom djelu koje se interpretira. Svaki postavljeni zadatak za ispitivanje početne recepcije teksta tablično je prikazan i statistički obrađen. A u interpretaciji rezultata služi se analizom koja minuciozno promišlja o učeničkim odgovorima sagledavajući ih iz mnogih kuteva. Vrlo je vrijedan dio u kojem uspoređuje dvije ispitivane skupine iz različitih govornih krajeva (osječku i čakovečku) s obzirom na recepciju kajkavskoga narječja. Dobivamo vrlo mnogo promišljenih i obrazloženih podataka koji nas približavaju spoznajama o učeničkoj recepciji. Posebna je vrijednost u tome što autorica nakon svakog interpretiranog razreda i djela, u posebnome dijelu nudi metodičke mogućnosti koje je moguće koristiti u nastavi na temelju dobivenih rezultata. Tim postupkom rezultati istraživanja doista dobivaju svoju svrhu u nastavi.

U potpoglavljju *O osobitosti učeničke recepcije* sabrani su svi rezultati istraživanja te usustavljeni perema ispitivanim elementima recepcije: osnovnom osjećaju teksta, vlastitom odnosu prema tekstu, motivsko-tematskome i jezično-stilskome sloju. Predočene su spoznaje o recepciji, sličnostima i razlikama u odnosu na govornike ili negovornike kajkavskoga narječja. Autorica zaključuje da je nakon provedenog istraživanja o učeničkoj recepciji književnih djela na kajkavskome narječju u osnovnoj školi generalna hipoteza istraživanja koja se odnosi na učeničke djelomično potvrđena:

H I.: Govorni idiom učenika utječe na osobitosti početne recepcije odabranih djela na kajkavskome narječju i na odnos prema kajkavskom narječju u nastavi.

Četvrto poglavlje *Odnos učenika i nastavnika prema kajkavskome narječju* u potpoglavljju *Učenici o kajkavskome narječju* iznosi rezultate istraživanja odnosa prema kajkavskome narječju kod učenika iz dvije ispitivane sredine: kajkavskoj čakovečkoj i nekajkavskoj osječkoj. Vrijedni su rezultati koji govore o sličnostima učenika bez obzira na narječje

kojem pripadaju: sličnosti u doživljavanju, interesima i stavovima. Saznamo o tome što je kod učenika više privuklo pozornost, tema ili jezik djela, žele li te sadržaje u nastavi, te kakav je njihov interes općenito prema zavičajnim sadržajima u nastavi. Autorica navodi da učenici iz osječke skupine nemaju dovoljno pojašnjenu razliku između svog narječja i jezičnog standarda jer štokavsko narječje doživljavaju kao standardni jezik u službenoj školskoj uporabi. U potpoglavlju *Nastavnici o kajkavskome narječju* autorica donosi spoznaje o sličnostima i razlikama u konotaciji pojma kajkavsko narječje te stavovima prema kajkavskome narječju u istraživanju provedenom u dvije istraživane sredine. Autorica opisuje i objašnjava sličnosti i razlike te ih stavlja u odnos s učeničkim stavovima problematizirajući nužnost većeg poznavanja interesa i stavova učenika. Rezultati se prezentiraju posebno za učitelje razredne nastave, a posebno za profesore hrvatskoga jezika i pokazuje se kako profesori pozitivnije konotiraju pojam od učitelja. Na temelju toga zaključuje o važnosti nastavnčkih fakulteta u formiranju stavova budućih nastavnika prema kajkavskome narječju jer nastavnik posreduje učenicima svoje vrijednosne sudove i stavove u nastavnom procesu. Vrlo je detaljna analiza ispitivanja odnosa nastavnika prema kajkavskome narječju. Rezultati su stavljeni u odnos prema učenicima i sadržaju poučavanja (npr. o zvučnim snimkama i popratnim materijalima).

Poglavlje *Umjesto kajkavske čitanke* sastoji se od dvaju dijelova: *Komunikacijski pristup u nastavi jezika u odnosu: govorni idiom – standardni jezik* i *O nekim mogućnostima interpretacije kajkavske književnosti*. Na temelju relevantne literature obrazlaže svoj pristup u oblikovanju sadržaja (Vizek-Vidović, Pavličević-Franić, Hizz, Težak, Čudina-Obradović, McNeill). Postavljeni pristup postaje širi od kajkavskoga narječja jer se govori općenito o odnosu prema zavičajnim govorima, mogućnostima njihova ispravljanja i kontrastivnome usvajanju jezičnoga standarda. Posebno je vrijedno inzistiranje na komunikacijskome, otvorenom pristupu u nastavi. Stoga su metodički modeli ponuđeni kroz komunikacijske situacije. Kao što autorica napominje, njih će svaki kompeteni nastavnik uklopiti u neki dio svoga nastavnog sata ili će na temelju njih osmisлити nove modele. Pristupom 'prema učeniku' autorica pokazuje poznavanje razvojne psihologije stavlajući je u suodnos lingvističkoga i književnoteorijskoga poučavanja. To pokazuje na primjerima koji su odabrani prema antologijskome kriteriju i predstavljaju reprezentativni opus djela koja bi učenici osnovne škole morala upoznati u susretu s kajkavskim

narječjem. Iznijeti su primjeri ispravljanja dječjega govora, mogućnosti jezične nastave pri usustavljanju gradiva o narječjima, rad s brojalica-ma i usmenim kajkavskim oblicima, poticaji za njihovo skupljanje, naglašena je važnosti izrade razlikovne gramatike, te ponuđene mogućnosti interpretacije kajkavske poezije i proze u osnovnoškolskoj nastavi hrvatskoga jezika.

Knjiga sadrži i sažetke na hrvatskome i engleskome jeziku, kazalo pojmova, kazalo prezimena popis tablica, popis literature i bilješku o autorici.

Kao što autorica navodi u uvodnome dijelu, knjiga je većim dijelom rezultat „angažmana u okviru izrade doktorske disertacije... U njoj je korišten materijal prikupljen prilikom istraživanja recepcije kajkavskih tekstova i odnosa učitelja prema kajkavskome narječju”. U svojoj je knjizi autorica postavila pitanja i dala odgovore koji da sada nisu bili predmetom znanstvena pristupa. Značajni su za razvoj hrvatske teorije nastave o jeziku narječja i književnosti na narječju. Do danas u metodici hrvatskoga jezika nije bilo sličnih istraživanja o kajkavskome narječju. Vrlo iscrpno i sistematizirano dobivamo uvid ne samo u dječje razmišljanje o književnome djelu već o poimanju narječja općenito kao i o dječjim mogućnostima i njihovim zaprekama u komunikaciji s tekstom. Knjiga predstavlja kvalitetan pomak ka razumijevanju djeteta kao čitatelja. Moram zamijetiti da je u ovome autorica otišla i korak dalje od same teme svoga rada. Kao što i sama napominje u radu, mnoge spoznaje do kojih je došla svojim proučavanjem mogu se smjestiti u odnos prema svim narječjima, a ne samo kajkavskome. U tome je posebna vrijednost ovih priloga i poticaj daljnjim istraživanjima.

Autorica je u knjizi sustavno promicala pitanja o nužnosti uključivanja narječja u osnovnoškolsku nastavu. U obradi teme stalnim propitivanjem postavila je visok stupanj kritičnosti, ali i odmjerenosti u biranju prikladnih riječi pri izlaganju sadržaja. Autorica daje moderne metodičke koncepcije u uspostavljanju metodičkih načela u pristupu kajkavskom narječju i kajkavskoj književnosti u osnovnoj školi. Stoga smatram da je knjiga vrijedan znanstveni prinos kajkavskome narječju i književnosti u osnovnoškolskoj nastavi.

Stjepan Hranjec